

Özel Dosya: Kent Hakkı, Kamusal Alan, Feminist Şehircilik Sayı Editörlerinden

Aslı Tunç, Feride Çiçekoğlu, Burcu Kütükçüoğlu

Yeni bir yıla *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*'nin sekizinci sayısı ile girerken kent hakkına yeni yorumlarla bakabileceğimiz bir dosya hayal ettik ve çağrımızı buna göre tasarladık. 1960'lı yılların sonunda öğrenci hareketleriyle çalkalanan Paris'in politik ikliminde Henri Lefebvre tarafından ortaya atılan "kent hakkı" kavramına yarım asır sonra toplumsal cinsiyet perspektifinden baktığımızda gördüğümüz manzara nedir? Kamusal alan günümüz şehirlerindeki teorik ve pratik karşılığıyla yirmi birinci yüzyılda nasıl bir dönüşüme uğradı? Son on yılda kentsel kamusal alan kullanımına ilişkin araştırmaların faili, öznesi, dili ve yöntemi hangi yönde değişti? Feminist şehir kavramının giderek daha yaygın bir biçimde kullanılabilir olması, daha önceleri "kent hakkı" dediğimizde kuşkuyla karşılanan kimi yöntemlerin, bireysel olan, yaşanmış tecrübeden süzülen, yansıtıcı ve katılımcı yaklaşımların giderek kabul görmesi ne anlama geliyor? Şehirlerdeki özel alan ve kamusal alan ayırımına dair yeni sorular ve yeni araştırma yöntemleri bize hangi yönü gösteriyor?

Soruları çoğaltma amacıyla yaptığımız çağrı bizi hayal kırıklığına uğratmadı. Yeni araştırma ve tasarlama biçimleriyle sorulan sorulardan çok da aşına olmadığımız coğrafyalarda feminist perspektifle yapılan yeni analizlere uzanan geniş bir yelpazeyle karşılaştık. Bu özel dosyada okuyacağınız makaleler kentte iyi ve eşit yaşama hakkını farklı bakış açılarıyla ele alıyorlar. Kentteki barınma ve kamusal mekan kullanma hakkını toplumsal cinsiyet açısından sorgulayan, bu sorgulamayı planlama eğitiminin temel bir boyutu olarak kurgulamayı deneyen ya da benzer sorunları mahalle ölçeğinde irdeleyen Türkiye odaklı çalışmaların yanı sıra biri Kıbrıs, diğeri Japonya deneyimlerini merkeze alan iki makale de dosyamızın perspektifini genişletti.

Dosyanın ilk makalesi kariyerlerinin erken aşamalarındaki sekiz kadın yazarın (Ebru Kurt Özman, Ayşe Gümeç Karamuk, Aysun Aygün Oğur, Büşra Güven Güney, Rümeyza Bayar, A. Eymen Karabulut, Özlem Tepeli Türel ve Zeynep Özdemir) ortak çalışması olarak planlama eğitimine dair bir manifesto sunma kaygısıyla yazılmış: **Situating Feminist Urbanism within Planning Education in Turkey: A Pre-Manifesto**. Feminist planlama yaklaşımlarının eğitimde henüz yeterince seslendirilmediğini dile getiren yazarlar, son yirmi yılın bu konudaki birikimine referansla ve özellikle son dönem yayınlara ağırlık vererek bir literatür taraması yapıyorlar. Türkiye'deki bağlamı ele alırken eğitim sırasında ancak kısaca tanışabildikleri feminist perspektifin zayıf kaldığını vurguladıktan sonra müfredatın toplumsal cinsiyet öngörüsüyle yenilenmesinin

de yeterli olmayacağını, feminist şehircilik pratiklerinin uygulamaya yansıtılmasının önemini dile getiriyorlar. Yazarların kendi deneyimlerinden ve yaşanmış tecrübelerinden yansıtma yöntemiyle vardıkları kolektif bakış açısı son bölümde özetlenirken eğitimle uygulama arasındaki sürekliliğin gereğine yapılan vurgu öne çıkıyor.

Türkiye genelinden mahalle ölçeğine inen ikinci makale, **Negotiating the Night: Creative Class in a Post-Secular Mahalle: The Case of Balat**, Balat'ta gece hayatına odaklanıyor. Elvan Can'ın kaleme aldığı makalede kentsel dönüşümün ve kentsel soylulaştırmanın derinden yaşandığı Balat'ta farklı inançların, yaşam biçimlerinin ve ideolojilerin arasındaki gerilimlerin geceleri kristalize olduğunu görüyoruz. Balat'ın özel tarihi ve kültürel dokusunu merkeze alan yazar, 3 ay süren bir mikro etnografik çalışmayla mahallenin yerleşik nüfusuyla orada yaratıcı işler yapan kesimin arasındaki ilişkilere ışık tutuyor. Bu bağlamda Elvan Can, Balat'ta değişen değerleri, birlikte yaşama kültürünün karmaşık dokusunu ve farklı kültürlerin bir mahalleye ait olma hallerini günlük yaşam pratikleri üzerinden anlatıyor.

Dosyanın son iki makalesi Türkiye dışından iki kültüre odaklanıyor. Bunlardan ilki bize hem çok yakın hem çok uzak bir coğrafyayı, dünyadaki bölünmüş kent örneklerinin en sonuncularından biri olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkenti Larnaka'yı konu alıyor: **Womxn's Agency in Divided Cities: Marginal Actions in Nicosia**. Makale yazarı Areti Kotsoni çatışmalı çevrelerde var olmanın ötekileştirilmiş toplumsal cinsiyetlere sahip bireyler için daha çok mücadele anlamına geldiğini öne sürüyor. Susturulmuş veya göz ardı edilmiş seslere yer açmak amacıyla vurgulayan makale içinden sınır geçen bir kent olan Lefkoşa'da "kadınların şehri hangi yollarla kullandıklarına ve bu bölünmüş şehirde barış için seslerini nasıl duyurduklarına" odaklanıyor. İhtilafli çevrenin sosyal alanını kadınların şehirdeki bedenleri ve gündelik hayattaki hareketleri üzerinden yeniden üretmeyi deneyen makale yazarın kişisel gözlemleriyle zenginleşiyor. Lefebvre'den Kern'e ve 'kent hakkı'ndan 'feminist şehir'e çağrı metninde kullandığımız referanslar ve anahtar sözcüklerle neredeyse birebir örtüşen makale Larnaka'yı bölen sınırın kuzey yanına aşına olup güney yanına yabancı hisseden Türkiyeli okurlar için de taze bir bakış açısı sunuyor.

Pelin Çılğın'ın kaleme aldığı makale ise bizi daha uzak bir coğrafyaya taşıyor. **Examining the Female Immigrant and Minority Representation in Shunji Iwai's "Swallowtail Butterfly"** 1996 tarihli bir Japon filmi mercek altına alırken batı dillerine odaklı araştırmaların göz ardı ettiği ya da yeterince dikkate alamadığı geniş bir coğrafyanın farkına varmamızı sağlıyor. Tokyo'yu Yentown adıyla paralel bir gerçeklik evreni olarak yeniden kurgulayan filmin göçmenler ve diaspora açısından Japon kapitalizminin gelişimine eleştirel bir bakış sunduğunu öne süren makale İngilizce yazılmış olmasını birbirinden kopuk akademik diller ve dünyalar arasında bir köprü kurma niyetiyle açıklıyor. Japoncada en genel tanımıyla ev anlamına gelen *furusato* kavramını irdelerken yazar bu kavramın İngilizceye çevrildiğinde 'hometown' olarak anılan ve sadece doğup büyüyen yer anlamına gelen indirgemeci anlamının çok ötesinde katmanlı bir kavram olarak kavranması gerektiğini, *furusato*nun Japon kültüründe köklü bir ideoloji olduğunu ve kökenin yitip gitmesine dair bir yas ve nostalji anlamı taşıdığına dikkat çekiyor. Filmde Japon otorite figürlerince silah olarak kullanılan bu kavramın göçmenleri ve özellikle

göçmen kadınları nasıl ötekileştirdiği, ait olduğu varsayılan ev ve annelik gibi tanımların dışına çıkmaya cesaret eden kadınların nasıl fahişe olarak etiketlenip dışlandığı gibi konuları ayrıntılı bir biçimde ele alan makale yazarın Japonca ve İngilizce arasında kurduğu köprülerle zenginleşiyor ve Japonya dışındaki coğrafyalarla bağlanıyor.

Görüşler bölümündeki ilk yazı güncel bir soruna odaklanarak barınma konusuna feminist bir açıdan bakıyor. **Barın(a)ma(ma)nın Kadın+ Hali: Türkiye’de Güncel Mücadeleler ve Tahayyüller** başlıklı makalede yazar Yağmur Yıldırım son on yılda dünyada konut fiyatlarının en çok arttığı ülkelerden biri olduğu araştırmalarca ortaya konan Türkiye’deki mevcut durumu saha çalışmasıyla örnekliyor. Feminist örgütlenme Mor Dayanışma’nın daveti ile geçtiğimiz Eylül ve Kasım aylarında yürüttüğü barınma üzerine iki atölye çalışmasının katılımcısı kadın+ların anlatılarını ve atölye bulgularını paylaşırken güncel durumu sorunsallaştırmanın yanı sıra feminist mücadeleyle bu sorunları nasıl dönüştürebilir, çözebiliriz sorularını da gündeme getiriyor.

Dosyamızı İpek Yürekli’nin **Anıtın Günlüğü** yazısıyla kapatırken okurlarımızla birlikte İstanbul’a ilişkin anılarımızı da tazeliyoruz. Yazar, Taksim meydanı tarihçesinin görüntülü bir dökümünü yapıyor; Taksim’in farklı çehrelerini bir film şeridi halinde sunarak kişisel hatıralar ile toplumsal hafıza arasındaki köprüleri yeniden kurmamıza vesile oluyor. Bu tanıklık, sivilleşme, kimlik çeşitliliği ve cinsiyet özgürlükleri açısından ülkenin de bir mikrokozmu aslında. Yürekli, ilk ortaya çıkışında koca bir kışlayla anıldığı için kaba saba geçmişiyile feminenlikten uzak görünen Taksim’in aslında “çok da kadımsı bir mekan” olduğunu söyleyerek giriyor meydanın tarihçesini anlatmaya. Ülkede “sivilleşmeye ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine en çok emek vermiş yerlerden biri” olarak tanımladığı meydanın çeşitliliğe kucak açmasıyla ara ara otoritenin sinirini bozup baskı görse de öyle kolay kolay vaz geçmeyeceğini, olsa olsa bir müddet suskunlaşacağını vurguladığı esprili girişin ardından okuru meydanın yakın geçmişinde kronolojik bir yolculuğa çıkartıyor; ikonik bir kentsel mekanın rengi ve ahalisinin çeşitliliği ile ev sahipliği yaptığı toplumsal hareketler ve yüzleştiği baskıcı politikalar üzerinden etkileyici bir yakın tarih okuması yapıyor. İpek Yürekli’nin 1920’lerden başlatıp 2022’ye kadar getirdiği günlük şu sözlerle bitiyor: “Çılgınlıkların ortasında kalmış, görmüş geçirmiş Cumhuriyet anıtının da daha görececek çok şeyi vardır eminim. İstanbulluların cinsiyet, yaş, din, etnik köken, gelir kısıtlaması olmayan çeşitliliği, çoksesliliği, yaratıcılığı, hayalleri, enerjisi ve neşesi, beklenmedik karşılaşmalarla ortak değerler yaratarak meydanı ve anıt çevresini yeniden müşterek hale getirecektir.”

Reflektif bu özel dosyada her zaman olduğu gibi yepyeni entelektüel soruların peşinde koşma ve özgün bakış açılarıyla sosyal bilimin farklı temalarının kesişimlerinde durma çabasında. Farklı kuşaklardan, farklı kentlerden ve coğrafyalardan hatıra ile hafızayı, kişisel olanla toplumsal olanı, teori ile pratiği buluşturmayı hedefleyen dosya yazıları bir bütün olarak okunduğunda gündelik hayatın kaygıları, olumsuz odaklanan haber anlayışları, sosyal medya yoğunluğu ve yorgunluğu arasında gözden kaçırabildiğimiz yeni yaklaşımları ve her şeyden önce zamanın ruhunu hatırlatarak yeni düşünme alanları açıyor. Kent, mekan, toplumsal cinsiyet ve kamusal alanı kapsayan tartışmalar eşliğinde umarız tüm okuyucularımızı bu ortak düşünsel serüvene dahil edebiliriz.